ISSN: 3060-4613

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

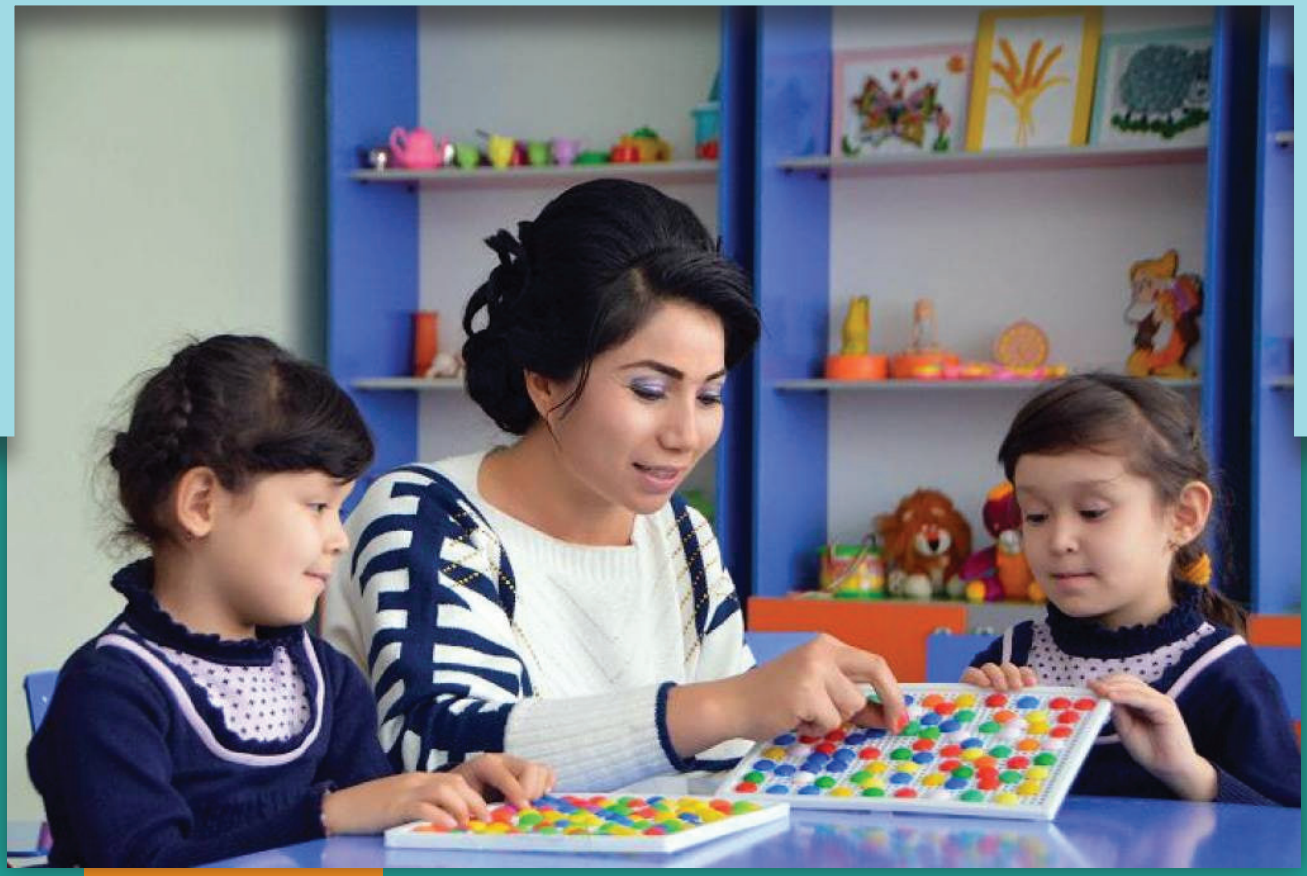

№11(1)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslaşgan ilmiy jurnal

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Elektron naşr. 296 sahifa,
2-oktyabr, 2026-yil.

BOŞ MUHARRIR:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOŞ MUHARRIR ÖRINBOSARI:
Aşurov Ramzidin Ramazonoviç – Psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGAŞI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Şoumarov Ğ.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirğizboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şaripov Ş.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şermuhammadov B.Ş. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qöldoşev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozoğiston)
Rejep Özyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Ça – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Ş. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi Özbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM boş muharriri, Özbekiston Respublikasida xizmat körsatgan jurnalist, filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Ğafurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Şomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Nematov Ş.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yiça falsafa doktori (PhD)
Yuldaşeva F.I. – pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldaşeva D.B. – filologiya fanlari böyiça falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toşkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qaşqadaryo viloyati Maktabgaça va maktab ta'limi boşqarmasi boşliğining birinçi örinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bölimining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor öğli – Pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va işbilarmon" MÇJ
Hamkorlarimiz: Özbekiston Respublikasi Ta'lim va ilm-fan vazirligi, Özbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Aşurov Ramzidin Ramazonoviç – Doctor of Philosophy (PhD) in Psyçology, Associate Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Şoumarov Ğ. B. – Doctor of Psyçological Sciences, Academician
Qirğizboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Persçool and Sçool Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Şaripov Ş.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Şermuhammadov B.Ş. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoşev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psyçological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psyçological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep Özyurek – Doctor of Psyçological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Ça – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psyçological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Ş. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Çief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi Özbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Şomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psyçological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psyçological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Nematov Ş.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Teçnical Sciences
Yuldaşeva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldaşeva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Taşkent State University of Economics
Aşurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psyçology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Presçool and Sçool Education of the Kaşkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researçer of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali Özbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni çop etiş uçun milliy ilmiy naşrlar röyxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari böyiça: OAK Kengaşi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

• Ekspert kengaşi (29.10.2024-y., №10)

• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari böyiça: Toşkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

• Ekspert kengaşi (25.05.2025-y., №10)

• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

Özbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA

Ta'lim jarayonida deontologik tamoyillar asosida nizolarni boşqariş 10
Mirzayeva Faroxat Odiljonovna

Sun'iy intellekt asosida maktab öquvçilarining matematik xatolarini diagnostika qiliş va individual tavsiyalar şakllantirişning gibrid adaptiv modeli 15
Abdullayeva Nazokat Isayevna, Abdurazzoqova Zebuniso Tolmas qizi

Harbiy xizmatçilarning pedagogik mahoratini oşirişning ilmiy-metodik asoslari 21
Yadgarov Ravşan Ergaşeviç

Inklyuziv ta'limda logopedik texnologiyalardan foydalaniş metodikasi 27
Ikramova Dilafruz Furqat qizi, Ilhomova Malikaxon Dilşod qizi

Faoliyat markazlari vositasida maktabgaça yoşdagi bolalarning raqamli savodxonligini şakllantiriş metodikasi 30
Jo'rayeva Gulira'no Nazirjon qizi

Bölajak tasviriy san'at öqituvçilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirişda an'anaviy naqqoşlik san'atining pedagogik imkoniyatlari 36
Rözmetov Quvondiq Şanazaroviç

Pedagogik hamkorlik asosida ösmir yoşdagi öquvçilarda ijtimoiy voqelikka sezgirlikni tarbiyalaş mexanizmlari 42
Bazarova Gulnoza Ziyodulla qizi

Talabalarning ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini jismoniy madaniyat vositasida rivojlantiriş metodikasini takomillaştiriş 47
Imomov Asliddin Abdurazoqoviç

Harakatli öyinlar yordamida boşlanğiç sinf öquvçilarining harakat faolligini oşiriş usullari 51
Ernazarova Ziyoda Erkin qizi

Sun'iy intellektning inson fikrlaş qobiliyatiga ta'siri: intellektual rivojlaniş uçun imkoniyatlar va tafakkur zaiflaşuvi xavfi 55
Tölaganov Abdumalik Abdiraximoviç

Jadidçilik harakatining vujudga kelişining ijtimoiy-tarixiy şart-şaroitlari 60
Nişonov Muhammad Bahodir öğli, Pulatov Şerdor Nematjonoviç

Maktabgaça ta'lim taşkilotlari direktorlarining kasbiy kompetentligini rivojlantirişning nazariy-metodologik asoslari 66
A'zamova Malohat Nadjimovna

Söz yasalişi, morfologiya va sintaksisning özига xos xususiyatlari 70
Bobojanov Şaripboy Xudoşukiroviç

Inklyuziv ta'limda diskriminatsiyani oldini oliş va ularni psixologik qöllab quvvatlaş tamoyillari 74
Bozorova Muxlisa

Neyro logopediya va biometriya 78
Foiqova Diyora Anvar qizi

Bölajak öqituvçilarning metakognitiv faoliyatini rivojlantirişda refleksiv topşiriqlardan foydalaniş 83
Ibrohimova Şahlo Umarali qizi

3–4-sinf öquvçilarining badiiy asarlar öqişga qiziqişini oşirişning metod, şakl va vositalari 88
Rasulova Zohida Sindorovna

Raqamli ta'lim muhitida kasbiy-refleksiv kompetensiyalarni rivojlantirişning metodik tizimini integratsiyalaş 92
Talabova Dilrabo Tolibova

Informatika va uni öqitiş metodikasi fanini öqitişda adaptiv öquv dasturlari va virtual laboratoriyalardan foydalanişning metodik tizimi 98
Xomidov Zohidjon Adhamjon öğli

Развитие профессиональной компетентности будущих педагогов в условиях цифровизации образования 104
Шаланков Константин Константинович

Pedagogik loyihalaştiriş orqali öquvçilarning şaxsiy va ijtimoiy rivojlanişini ta'minlaş 109
Abdullayev Muxammadimin Egamberdiyeviç, Nazarova Nilufar Ismailovna

Dual ta'lim va refleksiv kompetensiya: pedagog kasbiy rivojlanişining yangi imkoniyatlari 113
S. R. Mansurova

Bixevioristik yondaşuv futurologik könikmalarni rivojlantiruvçi pedagogik va psixologik omil sifatida 118
Nişonov Nodir Alimjanoviç

Linguoculturological Features of the Concept "Respect And Esteem" in English and Uzbek Cultures 121
Naimova Dildora Kaxramonovna

Klasterli yondaşuv asosida bölajak pedagoglarning forsayt kompetensiyasini rivojlantiriş 125
Sotbarov Atabek Asilbek öğli

Nizolar paydo bölişining psixologik omillari 132
Olimov Saydullo Soxobjonoviç

Matematikadan milliy öquv dasturi loyihasi mazmuni haqida 141
Djumayev Mamanazar Irgaşeviç

Professional Requirements for Prospective English Language Teachers in Teaching Writing to Students With Special Educational Needs 149
D. X. Saydazimova

"Bilingval öquv muhiti" va "kreativ modellaştiriş" tuşunçalarining mazmuni va özaro boğliqligi 154
Djabbarova Feruza Odilovna

Texnologiya darslarida sun'iy intellekt vositalari orqali öquvçilarning ijodiy fikrlaş qobiliyatini rivojlantiriş imkoniyatlari 161
Raxmatov A'zam Aşur öğli, Tursunova Sevara Jamşid qizi

Autistik spektr buzilişli bolalarning luğat boyligini rivojlantiriş va muloqot ko'nikmalarini şakllantiriş metodikasi 165
Tuxtayeva Maxfirat

Maktabgaça tayyorlov yoşdagi bolalarga ekologik ta'lim-tarbiya berişda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalaniş yöllari, şakl va vositalari 170
O'razova Maqsuda Şuhratning qizi

Raqamli hamkorlikda refleksiya va muqobil yeçimlarni yaratişning metodik imkoniyatlari 175
Yusupov Muxtorbek Roximoviç

Multimodal ta'lim texnologiyalari asosida pedagogik kadrlarni tayyorlaşning integrativ ilmiy-metodik tizimi 179
Sultonova Zaxro Baxtiyor qizi

Sun'iy intellekt vositalaridan foydalanişning maktab matematika ta'limidagi imkoniyatlari va çeklovlari 186
Almuratov Shavkat Narpulatovich, Turdiqulova Xulkaroy Anvarovna, Yuldasheva Aziza Azamat qizi, Razzoqova Mahliyo Naimjonovna

Qalbing orom olar maqom eşitsang: özbek milliy mumtoz musiqa san'atining falsafiy, psixo-emotsional va ilmiy-akustik asoslari 192
Ergashxonov Baxodirxon Toxirxon o'g'li

Milliy qadriyatlar asosida bolalarning ijtimoiy moslaşuvini ta'minlaşda maktabgaça ta'lim taşkiloti va oila hamkorligi 197
I. N. Hasanova, Boymirzayeva Nodira Maxmudjon qizi

Maktabgaça ta'lim samaradorligini oşirişda Mariya Montessori va Reggio metodikalari 199
Maxmudova Zulfiya, Hoshimova Dilnoza

Boşlanğiç sinf öquvçilarida fazoviy tasavvurlarni konstruktiv faoliyat vositasida rivojlantiriş 202
Dehqonova Mahliyo Şuhrat qizi, Bakirova Şahlo Muxtor qizi

Zamonaviy oilada rollar taqsimotining ijtimoiy-psixologik omillari 207
Majidov Jasur Baxtiyaroviç

Ösmirlik davrida tolerantlikning psixologik tuzilmasi va emotsional-irodaviy determinantlari 212
Qozoqova Intizor Ismoyiljonovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarida gender stereotiplariga nisbatan tanqidiy tafakkurni rivojlantiriş metodikasini takomillaştiriş 217
Xolmatova Zulfiya Tillavoldiyevna

Boşlanğiç ta'lim jarayonida steam ta'lim texnologiyalarini qöllaş orqali öquvçilarning kreativ fikrlaşini rivojlantiriş metodikasi 221
Djumayeva Zoxidaxon Muxammadjonovna, Aliyeva Navrözbibi Abdijalilovna

Oila va maktabgaça ta'lim taşkiloti hamkorligining pedagogik asoslari 225
Iminova Dilnoza Nasirovna

Kreativ yondaşuv asosida bölajak ingliz tili öqituvçilarining lingvometodik kompetensiyalarini rivojlantiriş metodikasini takomillaştiriş 228
Yuldaşeva Umida Maxmudovna

Boşlanğiç ta'lim jarayoniga antropologik yondaşuv asosida öquvçilarni intellektual rivojlantiriş metodikasini takomillaştiriş 232
Oltiboyeva Kamola Şarofjon qizi

Инновационный подход к методам выразительного чтения в современном образовательном процессе Ташкентский университет гуманитарных наук 236
Пулатов Фуркат Тухтамуродович

Umumta'lim maktablarida iqtidorli öquvçilarni aniqlaş va ular bilan işlaş yöllari: jahon tajribasi tahlili 243
Zaynitdinova Masuda Abdukadirovna

Возможности "SMART"-технологий в образовании детей с ограниченными возможностями 250
Абдухоликова М. Б.

Inklyuziv ta'lim şaroitida koxlear implantli bolalarning eşituv-nutqiy faoliyatini taşkil etişning pedagogik şart-şaroitlari va metodik modeli 256
Mirzayeva Umidaxon Inamovna

Nemis tilida yozma nutq könikmalarini rivojlantirişning zamonaviy pedagogik usullari 261
Turamurodova Sevinç Anvarovna

Maktabgaça yoşdagi bolalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirişda tarbiyaçining pedagogik mahorati va interfaol öyinlarning özaro uyğunligi 264
Kamoldinova Muazzam Avazbek qizi

Maktabgaça ta'lim tizimida kadrlar malakasini oşiriş sifatiga ta'sir etuvçi taşkiliy-pedagogik va ijtimoiy-psixologik omillar 270
Raximova Shaxlo Baxtiyorovna

Bölajak tarbiyaçilarni maktabgaça ta'lim taşkilotlarida bolalarni jismoniy tarbiyalaşga tayyorlaşning pedagogik şart-şaroitlari 276
Ibraximov Sanjar Urunbayeviç

Voyaga yetmaganlar bilan professional muloqot jarayonida emotsional intellektning ahamiyati 282
Raxmanova Dilnoza Farmanovna

Katta guruh tarbiyalanuvçilarining STEAM ta'lim texnologiyasi asosida nutqiy komptensiyasini şakllantiriş metodikasi 286
Tairova Madinabonu Baxtiyarovna, Sohobova Oyşaxon Asatillo qizi

Şifoxona şaroitida uzoq muddat davolanayotgan bolalarga ta'lim berişning pedagogik xususiyatlari va usullari 291
Vorisova Zuhra Raufovna

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA IQTIDORLI ÖQUVÇILARNI ANIQLAŞ VA ULAR BILAN IŞLAŞ YÖLLARI: JAHON TAJRIBASI TAHLILI

Zaynitdinova Masuda Abdukadirovna
Toşkent viloyati pedagogik mahorat markazi, p.f.n., dotsent

Annotatsiya: Maqolada umumta'lim maktablarida iqtidorli öquvçilarni aniqlaş va ular bilan işlaşning nazariy asoslari hamda xalqaro tajribasi tahlil qilingan. Renzulli, Gagné, Gardner, Sternberg, Tannenbaum va rus psixologik maktabi vakillarining iqtidor modellari qiyosiy körib çiqilgan; AQŞ, Buyuk Britaniya, Singapur, Janubiy Koreya, Finlyandiya, Isroil, Xitoy, Rossiya va Qozogiston tajribasi umumlaştirilgan. Aniqlaşning köp bosqiçli va köp mezonli tizimi (skrining, çuqur diagnostika, ekspert qarori, individual reja, monitoring) taklif etilgan. Boyitiş, tezlaştiriş va guruhlaş kabi iş şakllarining samaradorligi metatahlillar asosida muhokama qilinib, Özbekiston umumta'lim maktablari şaroitiga moslaştirilgan tört darajali qöllab-quvvatlaş modeli işlab çiqilgan.

Kalit sözlar: iqtidor, iste'dod, iqtidorli öquvçilar, aniqlaş (identifikatsiya), boyitiş, akseleratsiya, differensiatsiya, individual ta'lim trayektoriyasi, umumta'lim maktabi.

Abstract: The article examines the theoretical foundations and international experience of identifying gifted students and working with them in general secondary schools. The models of giftedness proposed by Renzulli, Gagné, Gardner, Sternberg, Tannenbaum and the Russian psychological school are compared, and practices of the USA, the United Kingdom, Singapore, South Korea, Finland, Israel, China, Russia and Kazakhstan are generalized. A multi-stage, multi-criteria identification system (screening, in-depth assessment, expert decision, individual plan, monitoring) is proposed. The effectiveness of enrichment, acceleration and grouping is discussed on the basis of meta-analyses, and a four-tier support model adapted to the conditions of Uzbekistan's schools is developed.

Key words: giftedness, talent, gifted students, identification, enrichment, acceleration, differentiation, individual learning pathway, general secondary school.

Аннотация: В статье анализируются теоретические основы и международный опыт выявления одарённых учащихся и работы с ними в общеобразовательных школах. Сопоставлены модели одарённости Ренцулли, Ганье, Гарднера, Стернберга, Таннебаума и представителей отечественной психологической школы; обобщён опыт США, Великобритании, Сингапура, Южной Кореи, Финляндии, Израиля, Китая, России и Казахстана. Предложена многоэтапная и многокритериальная система выявления (скрининг, углублённая диагностика, экспертное решение, индивидуальный план, мониторинг). На основе метаанализов обсуждается эффективность обогащения, акселерации и группирования, а для школ Узбекистана разработана четырёхуровневая модель поддержки одарённых.

Ключевые слова: одарённость, талант, одарённые учащиеся, выявление, обогащение, акселерация, дифференциация, индивидуальная образовательная траектория, общеобразовательная школа.

KIRIŞ

Zamonaviy jamiyatning raqobatbardoşligi mamlakat inson kapitaliga, ayniqsa, yuqori intellektual va ijodiy salohiyatli yoşlarning öz vaqtida aniqlanişi va ularning qobiliyatlari töliq röyobga çiqişiga boğliq. Dunyoning köpçilik davlatlarida iqtidorli bolalar bilan işlaş milliy ta'lim siyosatining ustuvor yönalişlaridan biri sifatida e'tirof etilgan: bu borada maxsus qonunlar, davlat dasturlari, ixtisoslaştirilgan maktablar va tadqiqot markazlari faoliyat yuritmoqda [1, 2].

Özbekistonda ham sönggi yillarda Prezident maktablari, ixtisoslaştirilgan maktablar, ijod maktablari va iste'dodli yoşlarni qöllab-quvvatlaş jamğarmalari taşkil etilişi bu sohaga davlat darajasida e'tibor kuçayganini körsatadi; "Ta'lim töğrisida"gi qonun [3] esa har bir bolaning qobiliyati va ehtiyojlariga mos ta'lim oliş huquqini mustahkamlaydi.

Şunga qaramay, amaliyotda bir qator muammolar saqlanib qolmoqda.

Birinçidan, iqtidor tuşunçasi turliça talqin qilinadi: ayrim hollarda u faqat yuqori özlaştiriş yoki olimpiadalardagi ğalabalar bilan tenglaştiriladi, bu esa ijodiy, ijtimoiy va sport sohalaridagi iqtidorni, şuningdek, "yaşirin" iqtidorni e'tibordan çetda qoldiradi.

İkkinçidan, aniqlaş köpinça bir martalik test yoki öqituvçining subyektiv fikriga tayanadi.

Uçinçidan, aniqlangan öquvçilar uçun tizimli, uzluksiz va ilmiy asoslangan qöllab-quvvatlaş dasturlari yetarli emas.

Törtinçidan, iqtidorli bolalarning ijtimoiy-hissiy ehtiyojlari - mukammallikka intiliş, tengdoşlar bilan moslaşuv qiyinçiliklari, zerikiş va past motivatsiya - köpinça hisobga olinmaydi.

Xalqaro tadqiqotlar iqtidorli öquvçilarga ta'lim beriş sifati butun ta'lim tizimining adolatliligi va samaradorligi bilan boğliqligini körsatadi [2]. Şu bois maqolaning maqsadi - umumta'lim maktablarida iqtidorli öquvçilarni aniqlaş va ular bilan işlaşning jahon tajribasini tizimli tahlil qiliş hamda Özbekiston maktablari uçun amaliy model taklif etişdan iborat. Vazifalar: iqtidor nazariyalarini qiyoslaş, aniqlaş metodlarini baholaş, davlatlar tajribasini umumlaştiriş, iş şakllarining samaradorligini muhokama qiliş va köp darajali qöllab-quvvatlaş modelini işlab çiqiş.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR ŞARHI

Iqtidor tuşunçasi va nazariy modellar

Iqtidorni örganiş tarixida bir neça yondaşuv almaşgan. XX asr boşida (L. Terman tadqiqotlari) iqtidor asosan umumiy intellekt, ya'ni yuqori IQ bilan bağlandi. Biroq keyingi tadqiqotlar yuqori IQ muvaffaqiyatning zaruriy, ammo yetarli bölmagan şarti ekanini körsatdi. Şu sababli XX asrning ikkinçi yarmidan boşlab köp omilli va rivojlaniş yönalişidagi modellar şakllandi [1, 4].

Renzulli "uç halqa" modeli [5] iqtidorni uçta xususiyatning kesişuvi sifatida ta'riflaydi: örtaçadan yuqori qobiliyat, ijodkorlik va topşiriqqa çuqur bağlaniş (motivatsiya). Muhimi, Renzulli iqtidorni "doimiy sifat" emas, balki muayyan şaroitda namoyon böladigan xatti-harakat deb hisoblaydi; şu sababli "iqtidorli bola" örniga "iqtidorli xulq-atvor" iborasini işlatadi (1-rasm). Bu fikr amaliy jihatdan muhim: öquvçilarning keng guruhi ("iste'dod havzasi", taxminan 15–20 %) boyitiş xizmatlaridan foydalanişi mumkin, ularning içidan esa ayrimlari çuqur individual işlarga ötadi [6].

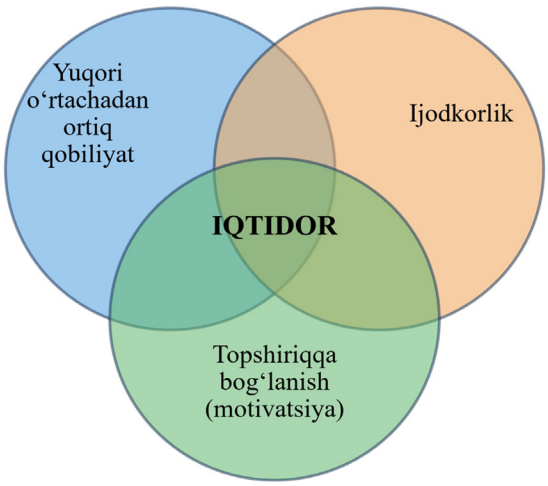

1-rasm: **Renzulli böyiça iqtidorning uç halqa modeli** [5]

Gagnéning differensiallaştirilgan iqtidor va iste'dod modeli (DMGT) [7] iqtidor (gift) va iste'dod (talent) tuşunçalarini farqlaydi. Iqtidor - intellektual, ijodiy, ijtimoiy-hissiy va sensomotor sohalardagi tuğma, tizimlaştirilmagan qobiliyatlar; iste'dod esa bu qobiliyatlarning örganiş, maşq va ta'lim jarayonida muayyan faoliyat sohasida (akademik, san'at, sport, texnika, biznes) rivojlangan, tizimli könikmalar körinişidagi şaklidir. Qobiliyatdan iste'dodga ötiş jarayoniga içki (motivatsiya, iroda, şaxs xislatlari) va taşqi (oila, maktab, muhit) katalizatorlar hamda tasodif omili ta'sir qiladi. Modelning amaliy ahamiyati şundaki, u maktab zimmasiga "iste'dodni tarbiyalaş"ning faol vazifasini yuklaydi: qobiliyatli bola avtomatik tarzda muvaffaqiyatli bölmaydi.

Gardnerning köp intellekt nazariyasi iqtidorni faqat akademik sohada izlaş tor ekanini ta'kidlaydi; Sternbergning triarxik nazariyasi tahliliy, ijodiy va amaliy intellektni ajratadi; Tannenbaumning "yulduz" modeli esa qobiliyat, şaxs xislatlari, muhit va omadning uyğunligini körsatadi [4].

Rus psixologik maktabida B.M. Teplov, N.S. Leytes, D.B. Bogoyavlenskaya va boşqalar qobiliyatni individual-psixologik xususiyat, yoş bilan boğliq hodisa va ijodiy faollik sifatida örgangan; "Iqtidorlilikning işçi konsepsiyasi" esa iqtidorning yoş bilan özgarişini hisobga olişni talab qiladi.

Sönggi yigirma yilda "iste'dod rivojlanişi" (talent development) paradigmasi ustuvorlik qildi: Subotnik va hamkasblari [1] iqtidorni sifatli ta'lim va psixososial könikmalar orqali bosqiçma-bosqiç şakllanadigan jarayon deb körsatdi; iqtidor individning içki xususiyati emas, balki "şaxs–ta'lim muhiti" tizimining dinamik xossasi sifatida ham qaraladi [4]. 1-jadvalda asosiy yondaşuvlar qiyosiy keltirilgan.

1-jadval: **Iqtidor nazariyalarining qiyosiy tavsifi**

Nazariya (muallif)	Asosiy ğoya	Maktab amaliyoti uçun xulosa
Renzulli [5]	Qobiliyat + ijodkorlik + topşiriqqa bağlaniş	Keng "iste'dod havzasi"; boyitiş xizmatlari köproq öquvçiga oçiq
Gagné [7]	Tuğma iqtidor → rivojlangan iste'dod; katalizatorlar	Maktab iste'dodni faol rivojlantiruvçi muhit bölişi şart
Subotnik va boşq. [1]	Iste'dod rivojlanişi, psixososial könikmalar	Uzoq muddatli, bosqiçli qöllab-quvvatlaş va mentorlik

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Iqtidorli öquvçilarni aniqlaş: tamoyillar va metodlar

Zamonaviy tadqiqotlar [2, 6] aniqlaşning tört tamoyilini ajratadi: köp mezonlilik (bitta test yoki örtaça baho yetarli emas), dinamiklik (aniqlaş muntazam takrorlanadi), adolatlilik (kam ta'minlangan, qişloq va nogironligi bölgan bolalar e'tibordan çetda qolmasligi kerak) va aniqlaş bilan qöllab-quvvatlaşning birligi.

Amaliyotda intellekt va qobiliyat testlari, yutuq testlari, ijodkorlik testlari, öqituvçi va ota-ona baholaşi, portfolio, olimpiada natijalari hamda dinamik baholaş qöllanadi; ularning kuçli va zaif tomonlari 2-jadvalda berilgan.

2-jadval: **Iqtidorni aniqlaş metodlarining qiyosiy tahlili**

Metod	Afzalliklari	Çeklovlari
Intellekt va qobiliyat testlari	Obyektiv, standartlaştirilgan, taqqoslaş imkoni	Madaniy va til tarafkaşligi; ijodiy va ijtimoiy iqtidorni qamrab olmaydi
Yutuq (özlaştiriş) testlari	Amaldagi bilim darajasini körsatadi	"Yaşirin" iqtidorli (past özlaştirgan) öquvçilarni ötkazib yuboradi
Ijodkorlik testlari	Divergent fikrlaşni baholaydi	Natijalar özgaruvçan; ekologik asoslanganligi çeklangan
Öqituvçi/ota-ona nomzodligi	Kundalik xulq-atvor va qiziqişlarni köradi	Subyektivlik; "qulay", faol bolalar tomon moyillik
Portfolio va ijodiy işlar	Haqiqiy faoliyat natijalarini körsatadi	Baholaş mezonlari va vaqt talab etadi
Olimpiada va tanlovlar	Muayyan sohada yuqori natija	Imkoniyatlar tengsiz; faqat ayrim fanlar qamrab olinadi
Dinamik baholaş	Örganiş salohiyatini oçadi, tarafkaşlikni kamaytiradi	Murakkab, mutaxassis tayyorgarligini talab etadi

Aniqlaşning adolatliligi masalasi alohida e'tiborga loyiq. Card va Giuliano [8] AQŞdagi yirik maktab okrugida öqituvçi yoki ota-ona nomzodiga tayaniş örniga barça öquvçilar uçun universal skrining testi joriy etilgani iqtidorli dasturlarga kam ta'minlangan va ozçilik guruhlariga mansub bolalarning jalb etilişini sezilarli oşirganini körsatdi. Bu natija aniqlaşda "nomzod körsatiş"ga qaraganda universal skrining tizimli tengsizlikni kamaytiriş imkonini berişini tasdiqlaydi. Plucker va Callahan [2] ham mavjud tadqiqotlarni şarhlab, dasturlarga kiriş mezonlarini kengaytiriş va madaniy jihatdan adolatli vositalardan foydalaniş zarurligini ta'kidlaydi.

Ikki marta noyob (twice-exceptional) öquvçilar alohida e'tibor talab qiladi: qiyinçiliklar iqtidorni "niqoblab" qöyişi mumkin. Şu asosda köp bosqiçli aniqlaş tizimi taklif etiladi (2-rasm).

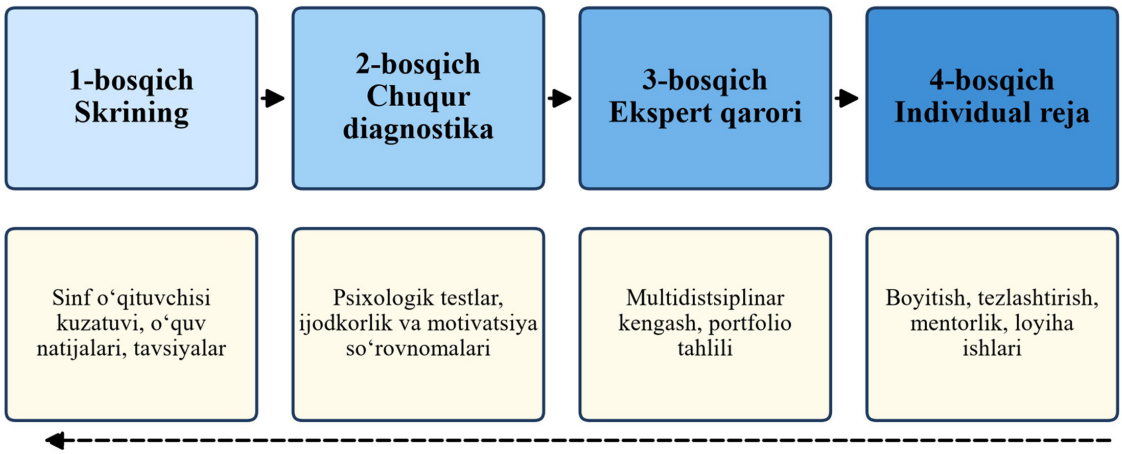

2-rasm: **Iqtidorli öquvçilarni aniqlaşning köp bosqiçli sxemasi (muallif tomonidan [2, 6] asosida umumlaştirilgan)**

1-bosqiç - **skrining:** barça öquvçilar uçun past xarajatli vositalar (öquv natijalari, kuzatuv varaqasi, qisqa ijodiy topşiriqlar) qöllanadi.

2-bosqiç - **çuqur diagnostika:** psixolog qobiliyat, ijodkorlik va motivatsiyani baholaydi, ota-ona va öquvçi sörovnomalarda iştirok etadi.

3-bosqiç - **ekspert qarori:** öqituvçilar, psixolog, metodist va ma'muriyatdan iborat kengaş ma'lumotlarni birgalikda körib çiqadi; heç bir mezon yakka "veto" huquqiga ega emas.

4-bosqiç - **individual reja:** kuçli tomonlar va ehtiyojlarga asoslangan boyitiş, tezlaştiriş va mentorlik rejasi tuziladi. Monitoring har öquv yilida natijalarni qayta körib çiqadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Jahon tajribasi: qiyosiy tahlil

AQŞda iqtidorli ta'lim federal darajada majburiy emas: mezonlar va xizmatlar ştat va okruglar böyiça farq qiladi [2]; keng tarqalgan şakllar - maktab miqyosidagi boyitiş modeli [6], akseleratsiya va AP kurslari.

Buyuk Britaniyada 2000-yillar boşida Milliy iqtidorli va iste'dodli yoşlar akademiyasi (NAGTY) taşkil etilgan, keyinroq esa bu iş asosan maktablar mas'uliyatiga ötkazilgan. Singapur 1984-yildan Gifted Education Programme (GEP)ni amalga oşirmoqda: öquvçilar boşlanğiç maktabda köp bosqiçli skrining va tanlov testlaridan ötadi, tanlanganlar boyitilgan dastur böyiça öqiydi. Janubiy Koreyada 2000-yilgi maxsus qonun iqtidorli öquvçilar uçun maxsus maktablar, universitet markazlari va sinflar tarmoğini yaratdi. Finlyandiya inklyuziv modelda alohida maktablardan köra differensiatsiya va individual qöllab-quvvatlaşni afzal köradi; Isroil va Xitoyda esa erta tanlov, boyitiş markazlari va maxsus sinflar keng qöllanadi [2].

Rossiyada 2014-yildan faoliyat yuritayotgan "Sirius" markazi va Qozogistondagi Nazarbayev intellektual maktablari tarmoği hamda "Bilim-Innovatsiya" litseylari hududiy tanlov va ilğor dasturlarning markazi vazifasini bajaradi. Özbekistonda Prezident maktablari, ixtisoslaştirilgan va ijod maktablari tarmoğinin kengayişi hamda "Ta'lim töğrisida"gi qonun [3] bu yönalişning asosini yaratmoqda. 3-jadvalda tajribalar qiyosiy umumlaştirilgan.

3-jadval: **Ayrim davlatlarda iqtidorli öquvçilar bilan işlaş yondaşuvlari**

Davlat	Asosiy yondaşuv	Aniqlaş	Taşkiliy şakllar
AQŞ [2]	Markazlaşmagan; ştatlar mas'ul	Testlar, nomzod körsatiş, universal skrining (ayrim okruglarda)	Boyitiş, akseleratsiya, AP kurslari, yozgi dasturlar
Buyuk Britaniya	Maktab darajasida siyosat; markaziy dasturlar özgargan	Öqituvçi baholaşi, özlaştiriş ma'lumotlari	Sinf içida differensiatsiya, boyitiş, universitet hamkorligi
Singapur	Davlat dasturi (GEP)	Köp bosqiçli skrining va tanlov testlari	Maxsus sinflar/maktablar, boyitilgan kurikulum
Janubiy Koreya	Maxsus qonun asosida tizim	Test, portfolio, suhbat	Ilm-fan maktablari, universitet markazlari, sinflar
Finlyandiya	Inklyuziv, individual qöllab-quvvatlaş	Köp hollarda öqituvçi kuzatuvi	Differensiatsiya, urğulangan sinflar

Davlat	Asosiy yondaşuv	Aniqlaş	Taşkiliy şakllar
Isroil	Davlat tanlovi va boyitiş markazlari	Maxsus test va ekspert baholaş	Boyitiş markazlari, maxsus sinflar
Xitoy	Tanlovga yönaltirilgan, erta akseleratsiya	Imtihonlar, olimpiadalar	Yoş iqtidorlilar sinflari, akademik tayyorgarlik
Rossiya	Markaz va hududlar hamkorligi	Olimpiadalar, tanlov, psixologik diagnostika	"Sirius" markazi, litseylar, qöşimça ta'lim
Qozogiston	Ixtisoslaşgan maktablar tarmoği	Tanlov imtihonlari	Nazarbayev intellektual maktablari, litseylar
Özbekiston [3]	Davlat dasturlari va maktab turlari	Tanlov imtihonlari, olimpiadalar	Prezident, ixtisoslaştirilgan va ijod maktablari

Umuman, muvaffaqiyatli tizimlar iqtidorni rivojlanuvçi jarayon deb biladi, aniq me'yoriy asos va barqaror moliyalaşga tayanadi; deyarli hamma joyda asosiy muammo - geografik va ijtimoiy tengsizlik.

İş şakllari va usullari

Iqtidorli öquvçilar bilan işlaşning dunyoda sinovdan ötgan şakllarini uçta asosiy guruhga böliş mumkin: boyitiş, tezlaştiriş (akseleratsiya) va guruhlaş. Ularning har biri turli ehtiyoj va şaroitlarga mos keladi [9].

Boyitiş (enrichment) dastur çuqurligi va murakkabligini oşiriş, mustaqil tadqiqot va ijodiy topşiriqlarni öz içiga oladi; Renzulli va Reisning uç bosqiçli modeli [6] umumiy tajribalar, guruh maşqlari va kiçik guruh tadqiqotlarini ketma-ket qöllaydi. Rogers [9] tadqiqotlar sintezida iqtidorli öquvçilar öxşaş qobiliyatli tengdoşlar bilan ilğor kontentda öqiganida va kontent çuqurlaştirilib, yuqori darajadagi fikrlaş rivojlantirilganida eng yaxşi natijalar kuzatilişini ta'kidlaydi.

Akseleratsiya öquvçini yoşi uçun odatdagidan yuqoriroq sinfga yoki murakkabroq daraja materialiga ötkazişni anglatadi: sinfdan sinfga sakraş, fan böyiça tezlaştiriş, erta maktabga qabul qiliş, kurslarga oldindan yoziliş va boşqalar. Steenbergen-Hu, Makel va Olszewski-Kubiliusning yuz yillik tadqiqotlarni qamrab olgan metatahlili [10] akseleratsiya öquvçilarning akademik natijalariga sezilarli ijobiy ta'sir körsatişini, öquvçi qobiliyatiga mos guruhlaş esa ijobiy, biroq ança kam ta'sir berişini aniqlagan. Ijtimoiy-hissiy xavotirlar, odatda, asosli emas: ehtiyotkorlik bilan tanlangan öquvçilar uçun akseleratsiya moslaşuvga salbiy ta'sir körsatmaydi, biroq qaror individual tarzda va psixolog iştirokida qabul qilinişi kerak [9].

Guruhlaş (grouping) moslaşuvçan guruhlar, fan böyiça klasterlar yoki maxsus sinflar körinişida böladi. Tadqiqotlar [9, 10] qat'iy, doimiy guruhlaş tenglik nuqtai nazaridan xavfli ekanini, moslaşuvçan va kontenti özgartirilgan guruhlaş esa samarali ekanini körsatadi. Differensiatsiya - mazmun, jarayon va natijani öquvçi tayyorgarligi va qiziqişiga moslaştiriş - barça öquvçilar uçun asosiy daraja hisoblanadi.

Qöşimça samarali amaliyotlar qatoriga mentorlik [1], loyihaviy ta'lim va STEAM yondaşuvi, raqamli resurslar hamda ijtimoiy-hissiy qöllab-quvvatlaş kiradi. Yuqori yutuqlarga erişganlarning aksariyati bolalikdan qiziqiş, oilaviy qöllab-quvvatlaş va bosqiçma-bosqiç ustozlar bilan işlaş orqali şakllanadi [1].

Öqituvçi tayyorgarligi va oila bilan hamkorlik

Iqtidorli öquvçilar bilan işlaş samaradorligi öqituvçi kompetensiyasiga boğliq: öqituvçilarning iqtidor haqidagi xurofotlari aniqlaş sifatiga ta'sir qiladi [2]. Şu bois tayyorgarlik iqtidorning turli körinişlarini (şu jumladan "yaşirin" va ikki marta noyob iqtidorni) tan oliş, differensiatsiya va boyitiş texnologiyalari, yuqori darajadagi fikrlaş topşiriqlari hamda ijtimoiy-hissiy ehtiyojlarni seziş könikmalarini qamrab olişi lozim. Oila ham iqtidor rivojlanişining muhim katalizatoridir [7]: ota-onalar bilan ma'rifiy işlar, loyihalar va mentorlikka jalb etiş hamda individual rejani birgalikda belgilaş tavsiya etiladi; ortiqça bosim esa içki motivatsiyani susaytirişi mumkin.

Özbekiston umumta'lim maktablari uçun tavsiya etiladigan model

Yuqoridagi tahlil asosida Özbekiston umumta'lim maktablari şaroitiga moslaştirilgan tört darajali qöllab-quvvatlaş modeli taklif etiladi (3-rasm). Model Renzulli va Reisning keng "iste'dod havzasi" ğoyasi [6], Gagnéning iste'dodni faol rivojlantiriş tamoyili [7] hamda köp darajali qöllab-quvvatlaş tizimlari (multi-tiered systems of support) mantiğiga tayanadi; şu bilan birga, resurslari turliça bölgan maktablarda, şu jumladan qişloq maktablarida ham amalga oşirilişi mumkinligi hisobga olingan (3-rasm).

I daraja - barça sinflarda oçiq savollar, ijodiy topşiriqlar, tögaraklar va universal skrining.

II daraja - sinf içida differensiatsiya, kompaktlaş va qiziqiş markazlari; nomzodlar şu yerda ajratiladi.

III daraja - moslaşuvçan guruhlar, çuqurlaştirilgan kurslar, boyitiş kunlari va loyiha laboratoriyalari.

IV daraja - akseleratsiya, universitet kurslari, mentorlik va individual reja.

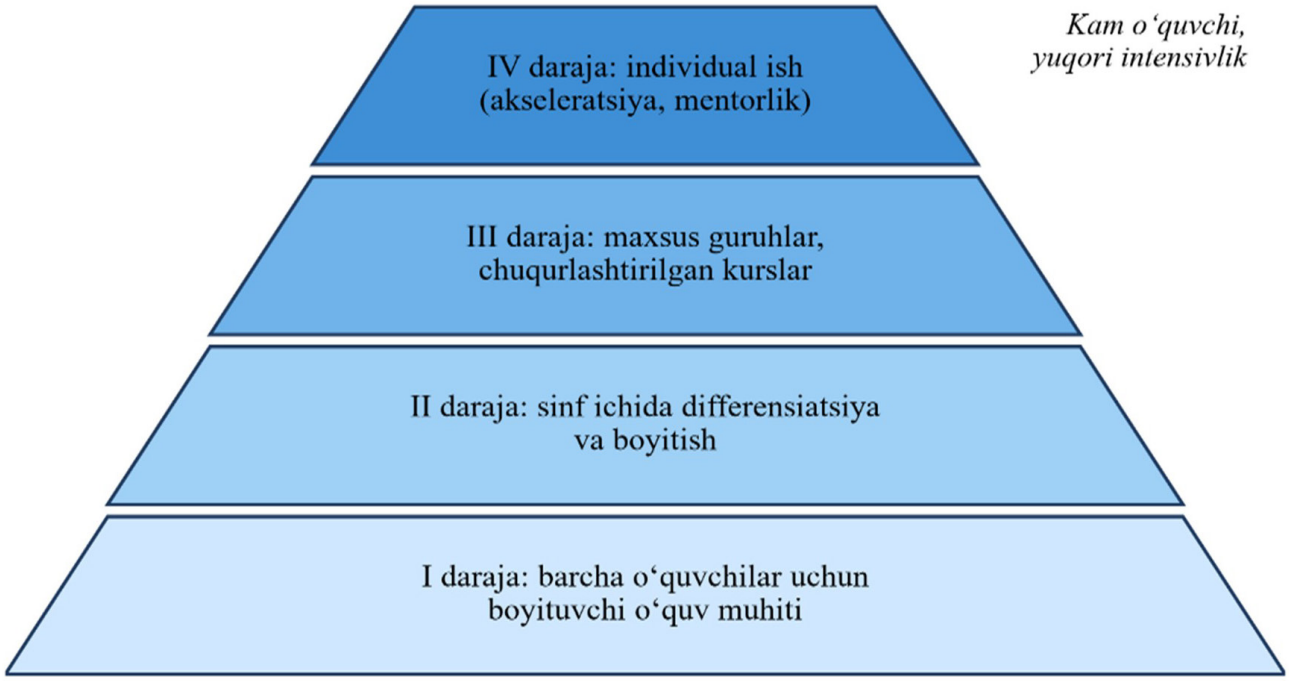

3-rasm: **Maktabda iqtidorli öquvçilarni qöllab-quvvatlaşning tört darajali piramidasi (muallif tomonidan işlab çiqilgan)**

Ötiş bir yönalişli emas: monitoring natijasida öquvçi yuqori yoki pastroq darajaga ötkazilişi mumkin. 4-jadvalda modelning amaliy elementlari keltirilgan.

4-jadval: **Tört darajali qöllab-quvvatlaş modelining amaliy elementlari**

Daraja	Qamrov	Asosiy faoliyat	Mas'ul va natija körsatkiçi
I	**Barça öquvçilar**	Boyituvçi muhit, tögaraklar, intellektual öyinlar, universal skrining	Ma'muriyat, sinf rahbari; iştirok darajasi, qiziqiş sörovlari
II	**Nomzodlar (taxminan 15–20 %)**	Sinf içida differensiatsiya, kompaktlaş, qiziqiş markazlari	Fan öqituvçisi; öquvçi portfoliosi, ijodiy işlar
III	**Çuqur diagnostikadan ötganlar**	Moslaşuvçan guruhlar, çuqurlaştirilgan kurslar, loyiha laboratoriyalari	Metodist, psixolog; öquv yutuqlari, loyiha natijalari
IV	**Eng yuqori ehtiyojli öquvçilar**	Akseleratsiya, mentorlik, universitet kurslari, individual reja	Kengaş va mentor; individual reja bajarilişi, ijtimoiy-hissiy holat

Modelni joriy etiş uçun:

1) maktabda koordinator va lokal reglament;
2) öqituvçilar uçun differensiatsiya va boyitiş kurslari;
3) psixologlar uçun diagnostik vositalarni özbek tiliga moslaştiriş;
4) mentorlar bazasi va universitetlar bilan hamkorlik;
5) yillik monitoring (hududiy va gender taqsimoti, qoniqiş) zarur.

Taklif etilgan model xalqaro tadqiqotlarda asoslangan tamoyillar - köp mezonlilik, adolatlilik, dinamiklik va aniqlaş bilan qöllab-quvvatlaşning birligi - ustiga qurilgan. Biroq "iqtidor" va "iste'dod" atamalari turliça qöllanişi tajribani qiyoslaşni murakkablaştiradi [4]; bir mamlakatda samarali dastur boşqa madaniy muhitda kutilgan natijani bermasligi mumkin [2]; uzoq muddatli ta'sirlar böyiça kuzatuvlar esa çeklangan.

Maqola nazariy-tahliliy xarakterga ega: taklif etilgan model Özbekiston maktablarida sinovdan ötmagan; kelgusida pilot tadqiqot va diagnostik vositalarni validatsiya qiliş rejalaştiriladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Maqolada umumta'lim maktablarida iqtidorli öquvçilarni aniqlaş va ular bilan işlaş böyiça nazariy yondaşuvlar hamda jahon tajribasi tahlil qilindi. Quyidagi asosiy xulosalar şakllantirildi:

1. Zamonaviy nazariyalar iqtidorni qobiliyat, ijodkorlik, motivatsiya va muhit özaro ta'sirida rivojlanadigan dinamik jarayon deb talqin qiladi; maktabning roli - iqtidorni faol rivojlantiruvçi muhit yaratiş.
2. Aniqlaş köp mezonli, köp bosqiçli va muntazam takrorlanuvçi bölişi kerak; universal skrining va madaniy jihatdan adolatli vositalar iqtidorli öquvçilar tarkibidagi tengsizlikni kamaytiradi [2, 8].
3. Boyitiş, akseleratsiya, moslaşuvçan guruhlaş va differensiatsiya ilmiy jihatdan eng yaxşi asoslangan iş şakllari bölib, ularning samaradorligi kontentning çuqurlaştirilişi va individual yondaşuv bilan boğliq [6, 9, 10].
4. Muvaffaqiyatli xalqaro tizimlar (Singapur, Janubiy Koreya, Finlyandiya va boşqalar) aniq me'yoriy asos, öqituvçi tayyorgarligi, barqaror moliyalaş va monitoringga tayanadi.
5. Taklif etilgan tört darajali model keng qamrovli I–II darajalarni individual işlarga yönaltirilgan III–IV darajalar bilan uyğunlaştiradi; uni pilot maktablarda sinaş va aniqlaş vositalarini milliy şaroitga moslaştiriş tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar röyxati:

1. Subotnik R.F., Olszewski-Kubilius P., Worrell F.C. Rethinking giftedness and gifted education: A proposed direction forward based on psychological science // Psychological Science in the Public Interest. - 2011. - Vol. 12, No. 1. - P. 3–54.
2. Plucker J.A., Callahan C.M. Research on giftedness and gifted education: Status of the field and considerations for the future // Exceptional Children. - 2014. - Vol. 80, No. 4. - P. 390–406.
3. Özbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi ÖRQ-637-sonli1 "Ta'lim töğrisida"gi Qonuni.
4. Sternberg R.J., Davidson J.E. (Eds.). Conceptions of Giftedness. 2nd ed. - Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
5. Renzulli J.S. What makes giftedness? Reexamining a definition // Phi Delta Kappan. - 1978. - Vol. 60, No. 3. - P. 180–184, 261.
6. Renzulli J.S., Reis S.M. The Schoolwide Enrichment Model: A Comprehensive Plan for Educational Excellence. 3rd ed. - Waco: Prufrock Press, 2014.
7. Gagné F. Transforming gifts into talents: The DMGT as a developmental theory // High Ability Studies. - 2004. - Vol. 15, No. 2. - P. 119–147.
8. Card D., Giuliano L. Universal screening increases the representation of low-income and minority students in gifted education // Proceedings of the National Academy of Sciences. - 2016. - Vol. 113, No. 48. - P. 13678–13683.
9. Rogers K.B. Lessons learned about educating the gifted and talented: A synthesis of the research on educational practice // Gifted Child Quarterly. - 2007. - Vol. 51, No. 4. - P. 382–396.
10. Steenbergen-Hu S., Makel M.C., Olszewski-Kubilius P. What one hundred years of research says about the effects of ability grouping and acceleration on K–12 students' academic achievement // Review of Educational Research. - 2016. - Vol. 86, No. 4. - P. 849–899.

1 https://lex.uz/uz/docs/-5013007

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02 Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta’limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Aşurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovçi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №11(1)

© Materiallar köçirib bosilganda "Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida körsatilişi şart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan Özbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toşkent şahar, Yunusobod tumani 19-mavze, 17-uy.